

En familiesaga fra Mols

Vilfred Friborg Hansen

Den følgende artikel bygger på oplysninger og research fra Kurt Sørensen, Ebeltoft, hvis familie det handler om.

Kurt Sørensens tipoldefar Hans Andersen (f. 1835) var boelsmand, bådfører og købmand i Dejret¹. Han blev i 1859 gift med Ane Kirstine Mikkelsdatter (Knøvl). Som bådfører har han ejet et skib, som han har handlet fra, ikke mindst ved at sejle til og fra Aarhus, hvorfra han også kunne hente varer til købmandsbutikken.

Hans Andersen, bådfører og købmand i Dejret. "Ordenen" må være den redningsmedalje, han modtog i 1882. Til højre hans hustru Ane Kirstine Mikkelsdatter.

Muligvis hænger det sådan sammen, at Hans Andersens kone Ane Kirstines søster Maren Mikkelsdatter begyndte købmandsbutikken i sit private chatol derhjemme i stuen, hvorefter Hans Andersen og Ane Kirstine overtog den i 1862 og anskaffede en disk, så det blev en

¹ En boelsmand er ejeren eller brugeren af et mindre landbrug. En bådfører kan vel snarest betegnes som den tids "vognmand", blot på havet og med skib i stedet for vogn.

”rigtig” købmandsbutik. Datteren Mine, gift Sørensen, og hendes mand overtog senere butikken efter forældrene². En anden datter Ane omtales i kirkebogen som ”An i butikken”.

Hans og Ane Kirstines ældste søn Anders Andersen³ fulgte i faderens fodspor og blev bådfører og købmand i Landborup og boede Hundshøjevej 3. Anders Andersen havde en lille jagt ”Kirstine” – givetvis opkaldt efter hustruen Ane Kirstine, f. Nielsen Konge (eller måske efter moderen, der lød samme fornavn).

Købmandsgården i Dejret og Mine Sørensen

Mine Sørensen (1867-1964). Foto fra ”Det lune land” s. 140.

Hans Andersens datter Mine og hendes mand Niels Sørensen overtog som nævnt købmandsbutikken i Dejret efter sine forældre. Det skete i 1892, men Mine må have hjulpet til i butikken også før det. I en kronik i Aarhus Stiftstidende i anledning af Mine Sørensens 90-års fødselsdag i maj 1957 fortælles det, at Mine endnu bor samme sted, som hun blev født og har boet hele sit liv, nemlig i den gamle købmandsgård. Begge hendes forældre var indfødte i sognet. Videre fortælles det, at ”Mines moster startede butikken i et chatol i sin private stue i 1855. Syv år senere overtog Mines far butikken og indførte rigtig disk, og ofte lod han sin kone passe den, mens han selv drog omkring og handlede. Ikke mindst lå han i stadig sejlads over bugten til Aarhus. Da Mine blev gift, overtog hun og hendes mand, og hun gled – velforberedt – ind i sin mors rolle. Samtidig var der gården og en voksende flok børn at passe.”

Mine og hendes mand Niels Sørensen overtog som nævnt købmandsbutikken i 1892 og havde den til 1918. Efter dem overtog sønnen Hans Sørensen butikken fra 1918 til 1955. Butikken var altså i slægtens eje i 100 år. Efter en brand i 1878 byggede Hans Andersen købmandsgården Dejret Bygade 27. Den blev udvidet mange gange undervejs. Efter 1955 havde familien Lundqvist butikken, til den lukkede i 1992.

Mine Sørensens liv i købmandsgården og ikke mindst årene bag disken gjorde, at hun talte det fuldstændig uforfalskede molbomål også på sine gamle dage. Her blev hun ”opdaget” af dialektforskerne fra Aarhus Universitet og blev forskernes hovedkilde til det originale molbomål. Det er en af forskerne, Niels Åge Nielsen, der 1. maj 1957 skriver kronikken i Stiftstidende for at hædre Mine for hendes indsats i forskningens tjeneste. Han oplyser, at Mine på 90-års dagen havde været forskernes hovedkilde i seks år.

² Jf. den senere nævnte kronik om Mine Sørensen i Aarhus Stiftstidende 1. maj 1957.

³ Anders var den ældste af børneflokkens, f. 1859. Efter ham fulgte Dorthe Marie f. 1865, Mine f. 1867, Laura Møller f. 1872 og Karen f. 1874.

En redningsdåd

Vi har en efterretning om, at Hans Andersen og sønnen Anders Andersen var hovedpersoner i en dengang meget omtalt redningsdåd i 1882.

Det drejede sig om galeasen "Helene", der kom i havsnød ud for Skødshoved. I en voldsom storm strandede den efter to dages havsnød. Den blev opdaget af Hans Andersen og sønnen, der fik tilkaldt bådfører Rasmus Peder Rasmussen. Disse fire fik fat i yderligere fire lokale bådførere og satte sammen med dem en båd ud til galeasen. Her fandt de en matros klyngende sig til mastetoppen og fik ham reddet i land.

Det viste sig, at han var den 22-årige søn af kaptajnen på galeasen, og at skibets øvrige tre ombordværende: kaptajnen, hans hustru, samt en skibsdreng, var druknet. Kaptajnens hustru nåede ikke engang ud af kahytten, mens de tre øvrige kom op i en redningsjolle. Da den kæntrede, var det lykkedes dem at komme op på kølen, men kaptajnsønnen havde besluttet at svømme tilbage til skibet og havde der holdt fast i rigningen i seks timer, før hjælpen nåede frem. De to tilbageværende på jollens køl druknede.

Alle otte redningsfolk fik tilkendt en medalje for deres dåd. Den modtog de i august 1882.

Anders Andersen, tv, og hustru Ane Kirstine Nielsen Konge. Ane Kirstine døde i 1891 og efterlod Anders alene med seks mindreårige piger. Anders omkom tre år efter ved en drukneulykke ved Aahavnen i Aarhus. Det efterlod de seks mindreårige piger forældreløse, hvorefter de blev "delt ud" til forskellige familier i slægten, Anders Andersens forældre (der tog de tre yngste) og søskende.

En familietragedie

Anders Andersen og Ane Kirstine Nielsen Konge blev gift 1882.

De havde som nævnt købmandsbutik i Landborup, og Anders Andersen handlede på Aarhus med sin jagt "Kirstine". På disse ture handlede han også ind i Aarhus til købmandsbutikken, som hustruen for det meste passede. I årene 1883 – 1891 fødte Ane Kirstine seks børn, alle piger. Den ældste Karen var født 1883, derefter fulgte Hansine Kirstine f. 1884, Nielsine Marie f. 1885, Ane f. 1887, Mine f. 1889 og Mette Marie f. 1891. Alt tegnede lyst for den efterhånden ikke helt lille familie.

Men lykken fik en brat ende. 1. sept. 1891, fire måneder efter at have født sit sidste barn, døde Ane Kirstine blot 27 år gammel af difteritis og efterlod Anders alene med de seks mindreårige børn, hvoraf den ældste Karen var blot otte år gammel.

Som om det ikke var nok, døde Ane Kirstines mor, Mette Marie Rasmussen (Lykke), der ellers måske kunne have hjulpet i den ulykkelige situation, blot tre uger efter Ane Kirstine, også af difteritis. Hun blev kun 50 år gammel.

Hustruens død har selvfølgelig været et hårdt slag for Anders Andersen og de seks mindreårige børn. Det har været uholdbart at fortsætte med købmandsbutikken i Landborup, så Anders solgte den et par år efter hustruens død⁴.

Men ulykkerne var ikke slut for familien. Blot to et halvt år efter Ane Kirstines død ramte ulykken igen. 9. februar 1894 var Anders med sin jagt "Kirstine" i Aarhus med en last kartofler. Jagten lå ved Mindebroen i Aahavnen, og om aftenen var Anders gået ind på den dengang kendte beværtning og varieté "Aarhus Varieté-Salon"⁵ ved Mindebroen, hvor han plejede at indtage sine måltider under sine ophold i Aarhus. Da han kl. 23 om aftenen ville gå tilbage til jagten, faldt han i vandet ved tvætestedet (altså hvor konerne vaskede tøj og tæpper) og dukkede ikke op siden. Dagen efter blev liget bjerget.

I avisartikler i Demokraten i de to dage derefter hedder det, at Anders sandsynligvis faldt i vandet efter at være faldet over en fortøjningspæl. Båden lå "klos op til bolværket", men "efter alt at dømme har det ikke været beruselse, der har været skyld i ulykken i forgårs aftes, men mørket og et sært sammentræf af uheld", skriver avisen.

Uanset hvad årsagen var, så var det naturligvis en ufattelig katastrofe for den lille familie, der nu bestod af seks forældreløse mindreårige piger.

Situationen var umulig. "Løsningen" blev, karakteristisk for tiden, at de seks piger blev fordelt til slægtninge. Bedsteforældrene Hans og Ane Kirstine tog de tre yngste piger, og de tre øvrige blev fordelt til deres øvrige tre voksne børn, altså Anders Andersens søskende.

⁴ Demokraten, Aarhus, 10. febr. 1894.

⁵ "Aarhus Varieté-Salon", også kaldet "Kjærs Varieté" – i folkemunde kaldtes den "Øjet" og ejeren Jacob Kjær "Diamant Kjær" - eksisterede i årene 1888-1901.

Aahavnen i Aarhus. Maleri af Chr. Eckardt 1891. Til venstre i billedet tvættestedet, i midten Mindebroen.

De seks børn

Alle seks piger kom så vidt vides godt i vej.

Karen var den ældste og blev den mest kendte. Hun var født 10. maj 1883 og altså som nævnt kun otte år gammel, da moderen døde, og ti år, da faderen fulgte efter.

Karen blev gift med Niels Kristian Sørensen. Parret slog sig ned på en mindre ejendom på Byvænget 4, Bjødstrup på Mols.

Men Niels Kristian døde kun 42 år gammel i 1921 og efterlod Karen alene med fem børn, hvoraf kun de to var konfirmerede.

Karen Sørensen klarede sig og fik alle børnene godt i vej. Hun solgte ejendommen og blev i en periode bestyrer på Thorup Hvilehjem. Fra 1935 drev hun sit eget pensionat i Rønde.

I 1939 blev Karen Sørensen så ansat som bestyrer på det nye vandrerhjem "Kalø" i Rønde, hvor hun blev en legendarisk vandrerhjemsbestyrer. Hun blev kendt under navnet "Mor

Fem af søskendeflokken på seks piger samlet til et guldbryllup i 1957. Stående fra venstre er det Hansine Kirstine, Mette og Mine. Siddende foran fra venstre Ane og Marie. Den manglende "pige" er Mor Karen, der var den ældste og var død tre år inden billedet blev taget.

Mor Karen (tv) og datteren Mols Sørensen foran vandrerhjemmet i Rønde ca. 1945. Foto fra "Mor Karen", s. 25.

Karen", fordi vandrerne oplevede vandrerhjemmet som et "rigtigt" hjem med hende som den forstående og venlige, men også myndige "mor"⁶.

Rønde Håndværker- og Borgerforening, der ejede vandrerhjemmet, havde virkelig gjort et kup ved ansættelsen af "Mor Karen", og hendes arbejde blev påskønnet ved flere lejligheder. En særlig udfordring blev de sidste krigsår, hvor nogle af de mange arbejdere på Tirstrup Flyveplads var indkvarteret på vandrerhjemmet. For dem var Mor Karen åbenbart knap så venligt stemt som over for de mere normale kunder, eller også kunne de ikke indordne sig under de regler, Mor Karen krævede overholdt af alle – i hvert fald slæbte de hende, eller i praksis hendes arbejdsgiver Rønde Håndværker- og Borgerforening, for retten i Hornslet med påstand om, at hun krævede for meget i leje. Arbejderne tabte dog sagen.

I krigens sidste måneder beslaglagde tyskerne vandrerhjemmet og brugte det til lazaret og rekreation for sårede tyske soldater⁷.

Mor Karen klarede sig altså igennem de vanskelige besættelsesår, men i 1948 slog kræfterne ikke til mere. Karens datter Mols Sørensen, der havde været en trofast medhjælper i alle årene, førte vandrerhjemmet videre under moderens rådgivning i et enkelt år, men dermed var det slut, og der blev ansat en ny bestyrer. Vandrerhjemmet blev aldrig det samme...

⁶ Jf. "Mor Karen"

⁷ "Erindringer om besættelsen", s.108.

Mor Karens børn

Karen og Niels Kr. Sørensen fik fem børn. Den ældste Anders Sørensen, fik gården Metholm på Mols, den næstældste Niels Kristian Sørensen fik en gård i Bjødstrup ved Rønde. Derefter fulgte Ane Kirstine Mols – hende, der hjalp moderen på vandrerhjemmet. Ane Kirstine antog kaldenavnet ”Mols”, som hun havde fået under sine ophold på Ollerup Gymnastikhøjskole, som lovformeligt fornavn. Hun blev efter tiden på vandrerhjemmet og den efterfølgende tid med en trikotageforretning på Hovedgaden 11⁸ i Rønde gift Søndergaard i 1961 og blev landmandskone i Brunmose ved Pindstrup. Den yngste var Anna Marie (1915-2016).

Den næst yngste i flokken, Hans Øllegaard Sørensen (1912-72), blev vognmand i Rønde. Han blev gift med damefrisør Anna Sørensen, og de boede på Hovedgaden 39⁹.

Og se - deres søn er just den Kurt Sørensen, hvem hele historien her skyldes. Tak for den!

Litteratur

Mols Søndergaard: ”Mor Karen”, i ”Folk og Liv på Røndeegnen”, bind 12, 1996 (cit. ”Mor Karen”)

Ole Thomsen: ”Det lune land. Om liv på Mols”, 2011 (cit. ”Det lune land”)

Petersen, Wendelboe og Poulsen: ”Landevejen, der blev Hovedgade”; Rønde 2016 (cit. ”Landevejen”)

Vilfred Friborg Hansen: ”Erindringer om besættelsen”, i ”Folk og Liv på Røndeegnen”, bind 7, 1985 (cit. ”Erindringer om besættelsen”)

Demokraten

Aarhus Stiftstidende

Tak for hjælp fra Molsarkivet ved Lizzie Jensen

Bilag

Redningsmedalje. Fra arkiv.dk. Se herunder!

⁸ Butikken i den østlige del af ejendommen, se omtale i ”Landevejen” under Hovedgaden 11.

⁹ Se omtale og billede i ”Landevejen” under Hovedgaden 39.

Nummer

B581

Type

Billeder

Beskrivelse

Medalje fra skibsforsøret 30.04.1882

Valborgaften 30.04.1882 kom et skib i havsnød ud for Skødshovedgaarden.

Historien siger at en mand surrede sig fast til skibet. 8 Mænd fra Dejret drog ud for at redde ham/dem.

De kom alle levende ind og blev alle belønnet med en redningsmedalje.

Personerne var:

Ole Peter Rasmussen, Dejret

Rasmus (Kjeldsen) Rasmussen, Dejret

Jacob Rasmussen, Dejret

Ovennævnte var brødre og kom fra Ballebusk huset i Quelstrup Skov.

Hans Andersen Dejret

Anders Andersen, Dejret (søn af Hans Andersen)

Anders Sørensen, Dejret

Rasmus Sørensen Helbo, Dejret

Rasmus Peter Rasmussen, Dejret (søn af Ole Peter Rasmussen, Dejret)

Historien er fortalt af Ole Rasmussen, Dejret

Medaljen er i hans eje og vi har fået lov at fotografere den

Årstal

1882

Fotograf

Ukendt

Størrelse

140 x 195 mm

Materiale

Farve positiv:

Se på kort

Type

Sogn (1000-2050)

Enhed

Tved Sogn (Syddjurs Kommune) (1000-2050)